

W przedłożonej pracy postawiłam sobie za cel analizę prywatnych metod rozwiązywania sporu funkcjonujących jako alternatywa lub uzupełnienie dla postępowania sądowego w praktyce prawnej Egiptu od IV do VII wieku naszej ery.

Inspirację dla prezentowanych badań stanowił kontrowersyjny artykuł Artura Schillera 'The Courts Are No More' z roku 1971. Mała liczba źródeł papirologicznych dotyczących sądownictwa państwowego datowanych na czasy po Justynianie skłoniła Schillera do sformułowania tezy, że w tym czasie zanikło sądownictwo państwowe. Miały je zastąpić alternatywne środki rozwiązywania sporów. Teza Schillera spotkała się z gwałtownym odzewem w nauce, najpełniej wyrażonym przez Simona, który argumentował, że sądownictwo państwowe funkcjonowało bez większych przeszkód w VI i VII w. W ostatnich latach problem został podjęty na nowo przez Urbanika, Palme i Kreuzsaler. W rezultacie tocząca się dyskusja nie przyniosła jeszcze satysfakcjonującego rozwiązania ujmującego wszystkie istotne czynniki, jak również – co chyba bardziej istotne, na co zwrócił uwagę Palme – dane statystyczne, które mogłyby rozwiązać problem atrakcyjności alternatywnych metod rozwiązywania sporów w analizowanym okresie.

W pracy tej staram się przedstawić hipotetyczny model standardowego 'postępowania' ADR (ang. alternative methods of dispute resolution) jaki wyłania się ze źródeł papirologicznych. Wyniki niniejszej analizy pozwolą na ustalenie, do jakiego stopnia możliwe jest mówienie o arbitrażu, mediacji, negocjacjach i innych metodach prywatnego rozwiązywania sporów jako środkach prawnych oraz do jakiego stopnia powinno się je widzieć jako rozwiązania alternatywne. W tym kontekście analiza ta bierze pod uwagę ADR wyłącznie z perspektywy przeprowadzonych postępowań oraz zastosowanych procedur, nie zaś rozwiązań, jakie z nich wynikają i ich zgodności z prawem. Położono nacisk na mechanizmy kontroli społecznej oraz prywatne rozwiązywanie sporów naświetlone przez źródła papirologiczne oraz na sposób w jaki funkcjonowały one w ramach Imperium Romanum w późnej starożytności. Pod uwagę wzięto również interakcję pomiędzy tymi mechanizmami a prawem oraz środkami stosowanymi przez sądownictwo państwowe, jak również kwestię potencjalnego wpływu lokalnych tradycji prawnych w aspekcie alternatywnych metod rozwiązywania sporów, zarówno na praktykę prawną jak również na prawo rzymskie.

W pracy poddaję krytycznej analizie argumentację tradycyjnie stosowaną przy twierdzeniach o wzroście zastosowania alternatywnych metod rozstrzygania sporów kosztem sądownictwa państwowego w późnej starożytności. Atrakcyjność metod prywatnych omawiana jest z punktu widzenia antropologii, socjologii oraz – do pewnego stopnia – metod statystycznych. Biorę również pod uwagę wyzwania stojące przed osobami decydującymi się na postępowanie prywatne.

W dysertacji zestawiam informacje ze źródeł prawnych z dokumentami praktyki prawnej, aby wychwycić podobieństwa i różnice badanych aspektów. Ma to na celu ustalenie, jak arbitraż oraz inne alternatywne metody rozstrzygania sporów funkcjonowały w praktyce prawnej późnej starożytności, jak również wyjaśnienie rozbieżności w źródłach dotyczących kształtu pewnych instytucji prawnych i ich funkcjonowania w teorii i praktyce prawnej. Podjęta została próba doprecyzowania zakresu wzajemnego wpływu prawa i praktyki prawnej oraz odpowiedzi na pytanie o naturę interakcji pomiędzy antycznym Egiptem a systemem prawnym późnego Imperium Rzymskiego.

Wśród dodatkowych pytań, podjętych w niniejszej pracy, można wyróżnić: (i) do jakiego stopnia mieszkańcy Egiptu bizantyjskiego i wschodnich prowincji imperium wykazywali świadomość prawną przy rozwiązywaniu sporów, oraz (ii) co do ich biegłości w stosowaniu prawa w sytuacjach codziennych, czyli co rozumieli pod pojęciem prawa. W tym aspekcie w dysertacji zwracam uwagę na prawo jako narzędzie i czynnik wpływający na relacje społeczne i mechanizm kontroli społecznej funkcjonujący pomiędzy zwykłymi obywatelami.